

Az indológus indian

BAKTAY ERVIN
EMLÉKEZETE

HOPP FERENC KELET-ÁZSIAI
MŰVÉSZETI MÚZEUM, 2014

B AKTAY ERVIN ELSŐ INDIAI ÚTJA (1926–1929)*

1926-ban Baktay Ervin harminchat éves, nőtlen, kötött állással nem rendelkezik. Ahogy három évvel később fogalmaz: „...az én csavargó életmódom, a munkám, a temperamentumom mind inkább azt követelik, hogy kötelékek nélkül élhessek, mozoghassak a világban... aztán nincs is semmiféle biztos pozícióm, sem Európában, sem Ázsiában... és egyelőre nem is érzek vágyat arra, hogy révet keressek és horgonyt vessek valahol...”¹ Baktay tehát szabad ember, nincs különösebb akadálya, hogy hosszabb időre egy másik kontinensre utazzon. Indiai útjának fő motivációját így írja le: „...az éveken át folytatott indológiai és ind bölcséleti tanulmányokat nem tekinthetem öncél gyanánt, hanem csupán nélkülözhetetlen előkészületnek ahhoz, hogy előbb-utóbb szemtől-szembe kerüljek az élő Indiával, s a Kelettel. A szándék megvolt régóta...”² Ezen túl elhatározását még az is befolyásolhatta, hogy nővére, Mária Antónia, gyermekeivel és férjével, Umrao Singhgel (1870–1954) – aki indiai tanulmányait illetően Baktay mestere³ – 1921-ben ismét Indiába költözik. Évek óta meglévő irányultságot tükröz az is, hogy Baktay hosszabb ideje levélváltást

bonyolít Mahátmá Gándhival és Rabíndranáth Tagore-ral,⁴ illetve Stein Auréllal,⁵ továbbá hogy 1922-től vegetariánus életmódot folytat, nagy valószínűséggel ind hatásra.⁶ Baktay egyik legnagyobb gondja minden bizonnyal útjának finanszírozása lehetett, melyet saját magának kellett előteremtteni. Némi spórolt pénz, valamint felvett kölcsönök révén, ahogy írja „...felszerelésen és útiköltségen felül legföljebb annyi pénzem marad, hogy Indiában egy-két hónapig szerényen élhessek belőle”.⁷ Mindezen szűkös források ellenére mégis lelkes bizakodással vág neki az útnak, melyről még ő sem tudja, meddig fog tartani, mivel indiai tartózkodásának eleve nem szab határidőt.⁸ Eredetileg ugyanolyan hosszan kíván délen időzni, mint északon, végül azonban erre nem lesz lehetősége, mert időközben kialakuló súlyos betegségei miatt korábban kényszerül Magyarországra hazatérni.⁹ Egyetlen biztos és folyamatos bevétele folyóiratcikkek írásából származik, melyeket főként a *Pesti Hírlap* számára készít, „Keleti levelek” címen. Ahogy fanyarul megjegyzi, ezek „muszáj-cikkek”, amelyeket hetenként kell hazaküldeni.¹⁰ A sors kedvező

* Köszönöm Kclényi Bélának, hogy nélkülözhetetlen segédanyagokat bocsátott rendelkezésemre, és számos fontos vonatkozásra hívta fel figyelmemet.

¹ Baktay Ervin: *Indiai éveim*. Palatinus, Budapest, 2004, 485.

² Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 36–37.

³ Lásd Kiss Csaba tanulmányát e kötetben.

⁴ Lásd Bangha Imre tanulmányait e kötetben.

⁵ Lásd Kelecsényi Ágnes tanulmányát e kötetben.

⁶ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 198, 519.

⁷ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 37.

⁸ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 442.

⁹ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 467.

¹⁰ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 441.

fordulatai révén legszámtovább jövedelme végül mahárádzsák és más nobilitások számára festett portrék és egyéb tárgyú képek honoráriumából származik. Ezeket a munkákat egyrészt kapcsolataink keresztül, másrészt véletlen lehetőségként kaphatta meg, jóllehet nem ismeretes, hogy ekkor Baktay tud-e azokról a magyarokról, akik korábban már végeztek Indiában hasonló tevékenységet – itt Schoefft Ágoston (1809–1888), illetve Tornai Gyula (1861–1928) nevét érdemes megemlíteni, mivel ők több ind méltóságot is lefesz-

tettek. Megrendelésre készült festményeinek jövedelméből Baktay az első és második évben pénztartalékot tud felhalmozni, számlát nyit az Imperial Bank of Indiában, és eleinte úgy képzei, hogy munkáiból tekintélyes summával fog hazatérni Pestre.¹¹ E tevékenységéről részletesen beszámol leírásaiban, melyekből kiderül, hogy igazán jól lehetett keresni egy mahárádzsza udvarában, ám az alattvalói intrikák, obstrukciók és kényeszerű jutalékok sokszor megnehezítik a dolgát.¹² Valószínűleg ezek a kellemetlen vele járó tényezők

is hozzájárulhattak ahhoz, hogy Baktay felhagy a megrendelésre készített festéssel. Később azonban, mikor tartalékai fogytani kezdenek, újra vállal portrékészítést.¹³ A három évig tartó útról később *India és Indiai éveim* című könyveiben számol be átfogóan és részletesen.¹⁴ Ezekben a közérthetőnek szánt művekben azonban nem kizárólag útleírást kíván adni. A Rádzs és a mahárádzsák világának bemutatásán túl célja az, hogy ismertesse India általános, emberi arcát.¹⁵ Mint egyértelműen megfogalmazza: „az indus India jobban érdekelt, mint az angolok Indiája”.¹⁶ „Indusok, főleg hinduk közelsége soha nem hatott reám zavaróan, idegenül India felséges tájain. Tőlem telhetően mindig

2 · BAKTAY A PATIJÁLÁI MAHÁRÁDZSA PALOTÁJA, A MÓTI BÁG KERTJÉBEN, 1926

¹¹ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 508–509.

¹² Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 182–186, 199–201, 214–221, 339–343.

¹³ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 508.

¹⁴ Jelen cikk is alapvetően erre a két könyvre támaszkodik, mivel különböző folyóiratokban előzetesen megjelent írásait is ebbe a két műbe dolgozta bele. Az *Indiai éveim* kötet új kiadásához (2004) Bethlenfalvy Géza, az *India* című műhöz (2000) Kubassek János irt hasznos előszót, melyekből e cikk írója is sokat merített.

¹⁵ Baktay Ervin: *India*. Szukits, Budapest, 2000, 171.

¹⁶ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 274.

arra törekedtem, hogy elkerüljem az idegen turistákat.”¹⁷ A szubkontinens ősisége is kétségkívül lenyűgözi: „... India földjén még látható, kézzelfogható valóságban él a klasszikus világ, az ókor” – írja.¹⁸ E két könyvben sok az ismeretterjesztő, magyarázó, esszé-szerű rész, melyekben tágabb témákat ismerttet. A vallások, történelem, orvostudomány, zene, színház és misztika bemutatásán túl olyan kuriózumnak számító tárgykörök is terítékre kerülnek, mint például a törzsi őslakosok

élete,¹⁹ a táncosnő-örömlányok tevékenysége,²⁰ vagy a homoszexuálisok helyzete.²¹ Baktay az érintett témákról kivétel nélkül bölcs éleslátással és elfogulatlan, kritikus hozzáállással számol be, rendkívül olvasmányos stílusban. Figyelemre méltó azonban, hogy a nővérét illető családi vonatkozásokat nyilvánvaló szándékossággal kerüli. Ezt minden bizonnyal diszkrécióból teszi, vagy esetleg azért, hogy saját függetlenségét mutassa. Ugyanakkor érdekes

3 · RÁDZSA NARÉNDRANÁTH ARCKÉPE. BAKTAY ERVIN FESTMÉNYE, ISMERETLEN HELYEN, SIMLÁ, 1926

dás után továbbindul Simlába, ahol három és fél hónapig marad a nyári hőség és a monszunesők idejére. Jóllehet egyetlen szóval sem említi kinti rokonait,²² feltételezhető, hogy leginkább nővére családjánál lakik,²³ akik minden bizonnyal bevezetik az előkelő társaságokba, ahogy Baktay fogalmaz: „Szimlában egyszerre beleszóppentem az indiai úri életbe.”²⁴ Sok hasznos kapcsolatot alakít ki, és jól megismeri az angol–ind viszonyokat is.

módon az ismert, sőt sokszor világhírű magyar és külföldi személyiségekkel való találkozásait sem igazán részletezi, pedig bizonyára sok izgalmas témáról ejthetett szót velük.

Baktay 1926. május 31-én indul el Budapestről, hogy másnap este Triesztben hajóra szálljon. Az Asia személyszállítón utazik, és a szűk háromhetes tengeri út már előzetes betekintést enged az ind gyarmati világ szereplőinek életébe. Bombayben június 19-én köt ki a hajó, és Baktay rövid tartózkodás

¹⁷ Baktay: *India*, 2000, 255.

¹⁸ Baktay: *India*, 2000, 324.

¹⁹ Baktay: *India*, 2000, 490–496.

²⁰ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 298–302.

²¹ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 288–290.

²² Kivétel lehet egy mondat, mely elképzelhető, hogy Umrao Singhre utal: „Az egyik szimlai szikh nemes úr, akihez régóta közeli kapcsolat fűzött, – idős, őszszakállú, előkelő megjelenésű, rendkívül finom arcú férfi – elsárgult, régi fényképeket tett elém...” Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 173.

²³ Bethlenfalvy Géza: Amrita Sher-Gil: A Painter of Two Continents. *The Hungarian Quarterly*, vol. LII, No. 201, 2011, 87–98: 89, 91–92 és Keserü Katalin: *Amrita Sher-Gil és Magyarország*. Vaszary Villa, Balatonfüred, 2013, 24.

²⁴ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 140.

4 · BAKTAY TEVEHÁTON DHURIBAN, AMINT CIGARETTÁT REKLÁMOZ, 1927

Az időjárás kellemesebbre fordultával Baktay az elkövetkező fél év nagy részét Patijálában, az ottani maharádzsa udvarában tölti, ahová egy pandzsábi miniszter ajánlja be.²⁵ Itt a portréfestészet művelése mellett arra is lehetősége nyílik, hogy egy Siv Sarmá nevű panditnál szanszkritul tanuljon, és fokozatosan jártasságra tesz szert a hindí/

hindusztáni nyelvben is.²⁶ (Korábban Baktayt már Umrao Singh is – aki az ind és perzsa irodalom értője volt – tanította szanszkritul.²⁷) Leírásaiban Baktay részletesen csemeteli az udvarban eltöltött hónapokat, nem kendőzve a maharádzsa kétes szokásait és hatalomgyakorlását sem.²⁸ Útjai során Baktay leginkább vonaton és autóbusszon utazik, a mai viszonyokkal meglepően egyező tempóban, de előfordul, hogy rövidebb távon ismerősei viszik autóval. „Mr. Bekté”, ahogy angolos kiejtéssel ind ismerősei hívják, ügyes és talpraesett hozzáállása ellenére megtapasztalhatja, hogy az indiai világban való kiigazodást nem adják könnyen, illetve olcsón, hiszen már útja elején ő is megfizeti a tandíjat az indiai viszonyok megismeréséért.²⁹ Az 1927-es év forró évszakának beköszöntével áprilistól négy hónapra ismét Simlába költözik, ahol beszámolója szerint egy angol tisztviselőnél bérel lakást,³⁰ augusztustól pedig két hónapon keresztül Kasmírban tartózkodik. Az út kezdetén kitör rajta a malária, mely visszatérően kínozza, egészen 1929-ig. Októberben látogatást tesz az északnyugati határvidéken, és felkeresi Sir John Marshallt és családját, akiket már Simlában megismert.³¹ Novembertől februárig Rádzsa Naréndranáthnál időzik Lahórban,³² 1928 márciusában pedig Nyugat-Indiába kirándul, s Rádzsputánában, egy vonatút alkalmából születik a *Szanátana Dharma* című könyv magyarra fordításának ötlete.³³ Gudzsarátban

²⁵ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 181.

²⁶ Baktay: *India*, 2000, 231, 425.

²⁷ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, Bethlenfalvy Géza előszava (7) és Bethlenfalvy: *Amrita Sher-Gil*, 2011, 89.

²⁸ Baktay: *India*, 2000, 156–170, Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 181–248.

²⁹ Baktay: *India*, 2000, 233.

³⁰ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 318.

³¹ Baktay: *India*, 2000, 89–90, Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 148–149.

³² Baktay: *India*, 2000, 71–73, Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 376–404.

³³ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 412. Lásd Wojtilla Gyula *Az „örök törvény”* című tanulmányát e kötetben.

a legelső magyar látogatóként keresi fel ásrámjában Gándhít.³⁴ Baktay a Mahátmát korábbi mesteréhez, Hol-lósy Simonhoz hasonlítja, és az ásrám élete és légköre mély benyomást tesz rá. Az élmények hatására így fogalmaz: „ide kellene hozni az ateistákat...”, illetve „a Szatjágraha-Ásrám hajnali imája életem egyik leg-mélyebb és legtisztább élménye marad mindvégig”.³⁵ Áprilisban Ravalpindiben tesz látogatást Szerdár Móhanszinghnél és a május–júniust szintén az ő vendégeként Mur-reeban, egy hegyi üdülőhelyen tölti.³⁶ Júliustól szeptemberig Kasmírba és Ladakba utazik. Meglátogatja Stein Aurélt³⁷ – Baktay az egyetlen magyar, aki a híres tudós-felfedezőt kasmíri fő-hadiszállásán felkeresi.³⁸ Ezután indul nyugat-tibeti útjára Körösi Csoma Sán-dor nyomdokain.³⁹ Október első hetében visszaérkezik Kasmírba és másodszor is meglátogatja Steint. Ezután Baktay november végéig Simlában kezelteti magát az eluralkodott malária és vérhas ellen. Sajnálatos módon, némileg talán egyfajta naív bizalomnak is köszönhe-

tően, sokáig nem fordul nyugati orvoshoz, így a hagyományos indiai orvoslással hosszasan félrekezelik.⁴⁰ Decemberben indul Dél-India felé, és a Dekkánon keresztül a majszúri maharádzsához érkezik vendégnek, ahová egy dzsalandhari rádza közbenjárására hívják meg.⁴¹ Ahogy Baktay elmondja, a majszúri hetek indiai tartózkodása legszebb és legtanulságosabb élményei közé tartoznak.⁴²

5 · BAKTAY ÉS UMRAO SINGH LAHÓRBAN, A SALIMÁR BÁG DÍSZKERTBEN, 1927

³⁴ Baktay: *India*, 2000, 273–288, Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 406–408.

³⁵ Baktay: *India*, 2000, 278.

³⁶ Baktay: *India*, 2000, 87–88.

³⁷ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 428–429.

³⁸ Baktay és Stein kapcsolatáról lásd Kelecsényi Ágnes cikkét e kötetben. Baktay *A boldog völgy országa* című könyvében hosszabban ír első találkozásuk részleteiről, és később rövidebb publikációkban is foglalkozik Steinnél tett látogatásával.

³⁹ Az expedíció részleteiről lásd Bethlenfalvy Géza írását e kötetben.

⁴⁰ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 360–361.

⁴¹ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 434.

⁴² Baktay: *India*, 2000, 452–467.

Az év legutolsó napjait Tamilföldön tölti, és 1929. újévkor áthajózik Srí Lankára. A szigeten töltött hét után Kelet-Indián utazik végig. Hajderábadban egy párszi család vendége. Amint írja, a párszik között érezte magát legjobban Indiában.⁴³ Itt programokat szervez Miss Roshannal, aki Baktay egyik legkedvesebb indiai nőismerőse.⁴⁴ A Rusztamdzsiéknél eltöltött napok „legkellemesebb indiai emlékeim közül is kiemelkednek... a nyugati kultúra és civilizáció minden becses eredményét a nyugatiaskodás majmolása nélkül egybe tudták olvasztani az átöröklött régi keleti kultúra legjobb értékeivel”.⁴⁵ Ezután Kalkutta következik, majd a közelben fekvő Sántinikétan. Itt meglátogatja Rabíndranáth Tagore-t, akinek budapesti vizitje idején Baktay már Indiában volt. Mint fogalmaz: „Talán túl nagy várakozással mentem oda, vagy mindenképpen úgy kellett történnie, de Sántinikétan és Rabíndranáth Tagore – indiai éveim egyik legnagyobb csalódását okozták.”⁴⁶

Dardzsilingbe felkapaszkodva felkeresi Csoma sírját, majd a Gangesz síkján visszaindul északnyugatra. Február közepétől március végéig Dzsalandharban, áprilisban pedig Lahórban időzik. Ekkoriban érkezik Indiába Germanus Gyula (1884–1979), de már nem találkoznak.⁴⁷

Májusban Baktay súlyos betegen tér vissza Simlába: a málária és dizentéria után egy „misztikus betegség” újra ágyhoz köti. Itt Szerdár Dzsógéndraszingh vendége. Mint leírja, a megpróbáltatásokba egészen beleöszül.⁴⁸ Beszámolója szerint útja végén egy mohamedán hákim házi orvos tud csak számára enyhítő főzetet adni.⁴⁹ Május vége felé még az Indiába menő hajóúton megismert barátja, Vrana Lajos (1906–1986) keresi fel Simlában, hogy jobb kedvre derítse és segítsen neki, s a hó utolsó hetét már nála tölti Bombayben.⁵⁰ Még betegségével küzdve írja: „Gondolatban búcsút veszek Indiától. Három évig éltem a földjén, a fiai közt. Sokat adott ez a három év, és sokat vett el. De mindennek

⁴³ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 79–80.

⁴⁴ Baktay: *India*, 2000, 423.

⁴⁵ Baktay: *India*, 2000, 430.

⁴⁶ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 492. Néhány évvel korábban Baktay már két írást is megjelentetett Tagore-ról.

⁴⁷ Baktay: *India*, 2000, 396.

⁴⁸ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 500.

⁴⁹ Baktay: *India*, 2000, 426.

⁵⁰ Vranáról lásd Kelényi Béla tanulmányát e kötetben.

⁵¹ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 516.

⁵² Lásd Kelecsényi Ágnes cikkét e kötetben.

⁵³ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 511.

⁵⁴ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 519.

⁵⁵ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 529.

⁵⁶ Baktay: *India*, 2000, 262–264, 345–351.

⁵⁷ Baktay: *India*, 2000, 311–312.

⁵⁸ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 502–507.

⁵⁹ Baktay: *India*, 2000, 550.

⁶⁰ Baktay: *India*, 2000, 530–544.

meg kell adni az árát. Én megadtam.”⁵¹ Hazautazásában egy Stein Aurél közbenjárására kiutalt akadémiai segély támogatja.⁵² Hogy kinti rokonai nem tudnak szorult helyzetéről, talán egyfajta időszakos eltávolodást is tükrözhet. Június 1-jén indul vissza Európába az olasz Carla teherhajóval, mert fárasztaná a modoros társasági élet.⁵³ Hazafelé a hajón gyógyulni kezd, és hét év vegetarizmus után újra húst eszik.⁵⁴ Genovában a főgépésszel már egy varietébe mennek mulatni,⁵⁵ majd július 2-án érkezik haza Budapestre.

Baktay háromévi tartózkodása során India legtöbb részét bejárja, érinti a főbb látnivalókat. Talán csak délen marad ki néhány fontosabb helyszín, de itteni látogatását rövidebbre kellett fognia. Egyszerre kritikus és empatikus szemlélő, kellő távolságtartás mellett érzékeny meglátások jellemzik hiteles, máig érvényes leírásait. Nagyra becsüli az igazi jogikat és szádhuakat,⁵⁶ fontos kérdéseket vet fel a független India megalapításának problémáival kapcsolatban,⁵⁷ és mint bevallja, az ország mély vallásosságra tanítja, legyen az

a Brahman, a Buddha, Siva vagy Jézus.⁵⁸ Közbevetőleg Baktay nemcsak megemlíti saját keresztény identitását,⁵⁹ hanem külön fejezetben foglalkozik az indiai kereszténységgel,⁶⁰ és sajátos gondolatokat fogalmaz meg annak eljövendő indiai győzelméről.⁶¹ E kitérők oka minden valószínűséggel azokban a kritikákban és támadásokban keresendő, amelyeket korábbi cikkei és könyvei váltottak ki magyar egyházi körökben.⁶² Némi fenntartással kezeli az Árja Szamádzs társaságot,⁶³ megvan a véleménye az áljógikról és álszentekről,⁶⁴ a nyugati álbuddhistákról és a teozófusokról,⁶⁵ a társasutazó csoportokról,⁶⁶ a bolsevizmusról és a szovjet terror eszközeiről,⁶⁷ valamint az ind–magyar rokonság híveiről,⁶⁸ aminek kapcsán szellemesen megjegyzi, hogy „a magyar testvériséget inkább idehaza kellene felfedezni”.⁶⁹ Hivatkozik Freudra⁷⁰ és Huxleyra,⁷¹ sokat fényképez,⁷² győzelmet arat egy házi ivóversenyen,⁷³ és a magyar lóexport üzleti ötletét próbálja keresztülvinni, ám ez elbukik a lassú hazai reakción.⁷⁴

⁶¹ Baktay: *India*, 2000, 544.

⁶² Kubassek János előszava, in Baktay: *India*, 2000, 8. További részleteket illetően lásd Wojtilla Gyula *Az „örök törvény”* című tanulmányát e kötetben.

⁶³ Baktay: *India*, 2000, 210–222.

⁶⁴ Baktay: *India*, 2000, 351–356.

⁶⁵ Baktay: *India*, 2000, 363–364.

⁶⁶ Baktay: *India*, 2000, 516.

⁶⁷ Baktay: *India*, 2000, 220, Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 94–95.

⁶⁸ Baktay: *India*, 2000, 522, Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 452–456.

⁶⁹ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 455.

⁷⁰ Baktay: *India*, 2000, 523.

⁷¹ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 121.

⁷² Baktay: *India*, 2000, 509.

⁷³ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 309–312.

⁷⁴ Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 125–128.

6 · BAKTAY KASMÍRBAN A FESTŐÁLLVÁNY ELŐTT,
INDIAI ISMERŐSÖKKEL, 1927

Útja során lehetősége nyílik találkozni a kor számos meghatározó személyiségével. Sir John Marshall-lal (1876–1958), az Indus civilizáció feltárójával, az Archaeological Survey of India vezetőjével és családjával közeli barátságot ápol, és többször is találkoznak. Schwaiger Imre (1877–1940) műkereskedőt és műgyűjtőt delhi üzletében keresi fel.⁷⁵ Gándhít (1869–1948) gudzsarati ásrámjában látogatja meg. Rabíndranáth Tagore-ral (1861–1941) Sántinikétanban találkozik.⁷⁶ Dzsagadis Csandra Bósz (1858–1937) polihisztor professzor Kalkuttában ismerteti Baktay számára kutatásai eredményeit. Sir Stein Aurélt (1862–1943) kétszer is felkeresi kasmíri állomáshelyén. Punében Hugh George Rawlinson (1880–1957) történészprofesszor fogadja.⁷⁷ Baktay itt sajnálkozva írja le, hogy már nem tudott Rawlinson elődjével, Francis William Binnel (1863–1940) találkozni, akinek több művét magyarra fordította, mivel Bain – nyugalomba vonulása után – visszatért Angliába.⁷⁸ Madrászban lehetősége nyílik, hogy röviden megismerje Dzsiddu Krisnamúrtit (1895–1986) és Annie Besant-t (1847–1933), a „teozófus papissá”-t, ahogy Baktay fogalmaz. Mint leírásaiból kiderül, az említett személyek közül Gándhí van rá a legnagyobb hatással, míg Tagore, illetve Besant és Krisnamúrti nem kelt igazán szimpatikus benyomást.⁷⁹ A Baktay beszámolóit végig átitató megbízható intuitív meglátásokat alapul véve, minden bizonnyal igaza lehet e vélekedéseiben is.

⁷⁵ Schwaigerről lásd Kelényi Béla: *Schwaiger Imre, a connoisseur*. Egy családregegy fejezete a Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum történetéből. *Művészettörténeti Értesítő*, 1998, 47/1–2, 53–65.

⁷⁶ Baktay: *India*, 2000, 391–400, Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 492.

⁷⁷ Baktay: *India*, 2000, 448, Baktay: *Indiai éveim*, 2004, 457.

⁷⁸ Baktay: *India*, 2000, 449. Bainről lásd Bethlenfalvy Géza tanulmányát e kötetben.

⁷⁹ Baktay: *India*, 2000, 498–504.

⁸⁰ Baktayt Stein Aurél tudományos igényű publikálásra is biztatja 1934-ben, lásd Kelecsényi Ágnes cikkét e kötetben.

⁸¹ Ebből az iratból két, apróbb eltéréseket mutató változatot őriznek a Magyar Földrajzi Múzeumban.

Összegezve elmondható, hogy Baktay igyekezett maximálisan kihasználni az Indiában eltöltött három évet. Végig látogatta a legtöbb régiót és látványosságait, találkozott számos kiemelkedő személyiséggel, megismerte a szubkontinentst a legszegényebb rétegeitől a leggazdagabbakig, és tette mindezt kreativitással, eleganciával és ügyes önfinanszírozási módszerekkel. Betegségeit leszámítva útja igazán sikeresnek nevezhető. Tapasztalatait Baktay bőkezűen és élvezetesen bocsátja a nagyközönség rendelkezésére írásaiban,⁸⁰ saját maga pedig visszafordíthatatlanul elköteleződik az ind kultúra és szellemiség iránt.

F Ü G G E L É K

Baktay Ervin: Indiai utam és indiai tartózkodásaim dátumai. (Baktay saját gépelésű irata nyomán, az eredeti helyesírással)⁸¹

1926. máj. 31-én indulás Budapestről.

Jun. 1. Érkezés Triestebé, este 11-kor indulás az „Asia” hajóval.

Jun. 19. Érkezés Bombaybe reggel.

Jun. 19. – 22. Bombay (YMCA-ban).

Jun. 24. – okt. 11. Simlában.

Okt. 12. – okt. 28. Patiala.

Okt. 29. – nov. 15. Simla.

Nov. 16. – dec. 23. Patiala.

Dec. 24. – dec. 29. Simla.

Dec. 30.

1927. febr. 26. Patiala.

Febr. 27. – márc. 2. Delhi.

Márc. 3. – márc. 11. Patiala.

Márc. 11. – márc. 31. Sangur (Jind állam).

Márc. 31. – ápr. 6. Patiala.

Ápr. 7. – ápr. 8. Amritsar.

Ápr. 8. – ápr. 11. Lahore.

Ápr. 11. – ápr. 13. Amritsar. Majitha.

Ápr. 13. – ápr. 14. Jalandhar. Kapurthala.

Ápr. 15. – aug. 12. Simla. (Tavasszal kéthetes böjt.)
 Aug. 14. Jammu.
 Aug. 15. – okt. 20. Kasmir. (Malária kitörése aug. 20-a körül.)
 (Srinagar, Tandmarg, Gulmarg, Islamabad, Martand, Bomzu Cave,
 Achibal, Avantipur, Gandarbal, Manasbal Lake, Wular Lake, stb.)
 Okt. 20/21. éjjel. Domel.
 Okt. 21. este – okt. 23. reggel: Rawalpindi.
 Okt. 22. Hassan Abdal, Panja Saheb.
 Okt. 23. – okt. 26. Peshawar, Khyber Pass.
 Okt. 26. Attock.
 Okt. 27. Taxila. (Sir John Marshaléknál.)
 Okt. 28. – okt. 30. Rawalpindi.
 Okt. 30. – dec. 13. Lahore (Raja Narendranathéknál.)
 Dec. 13. –
 1928. – jan. 3. Amritsar.
 Jan. 3. – márc. 3. Lahore.
 Márc. 4. Delhi.
 Márc. 5. – márc. 8. Agra, Sikandra, Fatehpur Sikri.
 Márc. 9. Jaipur, Ambér, Gulta Valley.
 Márc. 10. Ajmér, Pushkar Lake.
 Márc. 11. este – márc. 12. Udaipur.
 Márc. 13. este – márc. 14. Baroda.
 Márc. 14. dut. – márc. 18. Ahmedabad, Sarkhej, Sabarmati (Gándhinál).
 Márc. 19. regg. – 21. regg. Mount Abu, Dilwara, Achilgarh, Gaumukh.
 Márc. 22. – 23. regg. Delhi, Matindu.
 Márc. 23. este – márc. 25. regg. Jalandhar.
 Márc. 25. regg. – márc. 27. regg. Lahore.
 Márc. 27. este – máj. 2. Rawalpindi (Sirdar Mohansinghnél).
 Máj. 2. – jul. 12. Murree (Sirdar Mohansinghnél). (Kezelés vérhas ellen.)
 Jul. 12. este – jul. 14. Srinagar.
 Jul. 14. dut. – 15. regg. Ganderbal. (Expedíció felszerelése.)
 Jul. 15. dut. – jul. 19. regg. Mohandmarg (Sir A. Steinnél).
 Jul. 19. del. – jul. 20. regg. Ganderbal (Expedíció összeállítás.)
 Jul. 20-tól okt. 1.-ig Nyugatibeti utam:
 Jul. 20. Ganderbal – Kangan. · Jul. 21. Kangan – Gund. · Jul. 22. Gund
 – Sonamarg. · Jul. 22. dut – jul. 25. regg. Sonamargon. · Jul. 25. Sona-
 marg – Zoji La. · Jul. 26. Zoji La – Matayan. · Jul. 27. Matayan – Dras. ·
 Jul. 27. dut. – jul. 30. regg. Drasban. · Jul. 30. Dras – Umba La. Jul. 31. ·
 Umba La – Lankarse (Suru Valley). · Aug. 1. Lankarse – Kargil. ·
 Aug. 2. Kargil – Maulba Jampa (Ladakh). · Aug. 3. Maulba Jampa –
 Bod Kharbu. · Aug. 4. Bod Kharbu – Lamayuru. · Aug. 5. Lamayuru
 – Nurla. · Aug. 6. Nurla – Saspur (Malária és vérhas újra kitör). ·
 Aug. 7. Saspul – Nimu. · Aug. 8. Nimu – Leh. · Aug. 8. dut. – aug. 21.
 regg. Lehben (a Moravian Missionnál, Rev, Peternél, betegen.) · Aug. 21.
 Leh – Nimu. · Aug. 22. Nimu – Saspul. · Aug. 23. Saspul – Nurla. ·
 Aug. 24. Nurla – Kalatse (ebédre Rev. Kuenignél) – Lamayuru. ·
 Aug. 25. Lamayuru – Bod Kharbu. · Aug. 26. Bod Kharbu – Maulba
 Jampa. (Útközben találkozás a kasmiri residenttel). · Aug. 27. Maulba
 Jampa – Kargil. · Aug. 27. dut. – Aug. 29. regg. Kargil (nagyon betegen). ·
 Aug. 29. Kargil – Seliskot (Suru Valley). · Aug. 30. Seliskot – Shanku. ·
 Aug. 31. Shanku – Panikar. · Aug. 31. dut. – szept. 3. regg. Panikarban,
 (Találkozás Chemid Gergannal, rossz idő miatt pihenő.) · Szept. 3.
 Panikar – Parkatse. · Szept. 4. Parkatse – Shama Karpu. · Szept. 5.
 Shama Karpu – Tashi Tonje (Zanskar). · Szept. 6. Tashi Tonje – Pensi
 La – Sbogs. · Szept. 7. Sbogs – Abran. · Szept. 8. Abran – Phe. ·
 Szept. 9. Phe – Padam. · Szept. 10. Padam – Zangla. · Szept. 10. este
 – szept. 12. regg. Zanglában, (a kolostorban, emléktáblák elhelyezése,
 adatgyűjtés). · Szept. 12. Zangla – Padam. · Szept. 12. dut. – Szept. 14.
 regg. Padamban (Találkozás Ishe Namgjal c. fejedelemmel, aki vállal-

kozott kísérőmul Phuktalba.) · Szept. 14. Padam – Ichor. Szept. 15.
 Ichor – Phuktal. · Szept. 15. este – szept. 17. regg. Phuktal. · Szept. 17.
 Phuktal – Ichor. · Szept. 18. Ichor – Padam. · Szept. 19. Padam – Phe. ·
 Szept. 20. Phe – Chibra. · Szept. 21. Chibra – Sbogs. · Szept. 22.
 Sbogs – Tashi Tonje. · Szept. 23. Tashi Tonje – Suma Bransa Camp. ·
 Szept. 24. Suma Bransa Camp – Panikar. · Szept. 25. Panikar –
 Shanku. · Szept. 26. Shanku – Umba La tulsó oldaláig. · Szept. 27.
 Umba La – Dras. · Szept. 28. Dras – Matsihoi. · Szept. 29. Matsihoi –
 Zoji La – Sonamarg. · Szept. 30. Sonamarg – Mamur. · Okt. 1. Mamur –
 Ganderbal – csónakkal Srinagarba.
 Okt. 1. este – okt. 8. regg. Srinagar (látogatás Isábar Bâghban, Steinnél).
 Okt. 8. Srinagar – Murree.
 Okt. 9. Murree – Rawalpindi.
 Okt. 10. regg. – okt. 11. dut. Rawalpindi – Simla.
 Okt. 11. dut. – nov. 30. Simlában (Kezelés a kórházban krónikus
 malária és krónikus vérhas ellen).
 Dec. 1. – dec. 4. regg. Jalandar.
 Dec. 5. Gwallior.
 Dec. 6. – 7. Sanchi (Sanchi Tope).
 Dec. 9. Ajanta Caves.
 Dec. 10. Aurangabad – Ellora.
 Dec. 11. Bombay.
 Dec. 12. – 13. Poona (Prof. Rawlinsonnál a Collegeben).
 Dec. 15. – 16. Mysore.
 Dec. 17. – 19. Ootacamund, Coonoor, etc.
 Dec. 20. – 25. Mysore.
 Dec. 26. Bangalore.
 Dec. 27. Madras.
 Dec. 28. Tanjore.
 Dec. 29. – 30. Trichinopoly, Srirangam.
 Dec. 31. Madura.
 1929 – Jan. 1. Anuraddhapura (Ceylon).
 Jan. 2. Colombo.
 Jan. 3. Peradneniya.
 Jan. 4. Nuwara Eliya.
 Jan. 5. Kandy.
 Jan. 6. – 7. Pollonaruwa.
 Jan. 8. Rameswaram.
 Jan. 9. – 10. Madras, Adyar.
 Jan. 11. – 15. Hyderabad. (Rustomji Faridunjiéknál.)
 Jan. 17. – 18. Puri, Kanarak.
 Jan. 19. – 21. Calcutta.
 Jan. 22. – 23. Santiniketan (Rabindranath Tagorenál).
 Jan. 24. Calcutta.
 Jan. 25. – 27. Darjeeling.
 Jan. 28. Calcutta.
 Jan. 29. este – jan. 30. Gaya, Buddh Gaya.
 Jan. 31. Benares.
 Febr. 1. dut – febr. 6. Lucknow.
 Febr. 7. Cawnpore.
 Febr. 8. – 10. Chauri Chaura (Febr. 9. Kasia-Kusinara).
 Febr. 11. Lucknow, Cawnpore.
 Febr. 12. – 13. Delhi.
 Febr. 14. – ápr. 2. Jalandar.
 Ápr. 2. – 30. Lahore.
 Máj. 1. – máj. 21. Simla (Sirdar Jogendrasingh házában, súlyos betegen.)
 Máj. 23. – jun. 1. Bombay (Vrana Lajos vendégeként, betegen.)
 Jun. 1. – jun. 29. Hajótut Bombay – Genova, a „Carla” tehergőzösn.
 Jul. 1. Indulás haza.
 Jul. 2. del. Megérkezés Budapestre.

7 · BAKTAY KASMÍRBAN, LAKÓHAJÓBAN A DÁL TAVON, 1927

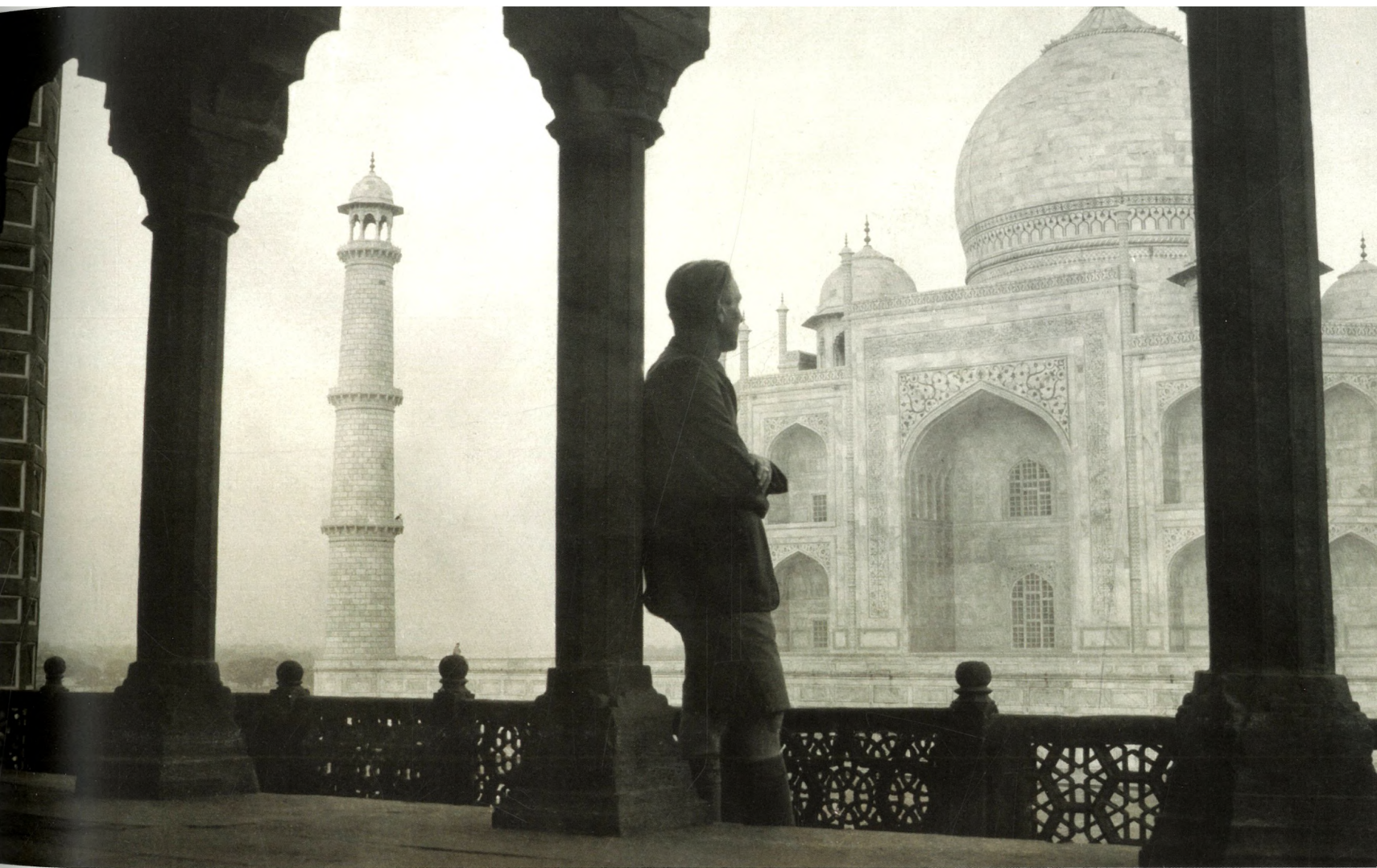
8 · BAKTAY SZOLGÁJÁVAL A GULMÁRGRA VEZETŐ ÚTON, 1927

9 · BAKTAY A TAXILAI ÁSATÁSOKON, SIR JOHN MARSHALL LÁNYÁVAL, 1927

10 · BAKTAY A DZSAI SZINGH CSILLAGVIZSGÁLÓNÁL, DELHIBEN, 1928

11 · BAKTAY ÁGRÁBAN, A TÁDZS MAHAL ELŐTT, 1928

12 · BAKTAY UDAIPURBAN, A DZSAGMANDIR SZIGETEN, 1928

13 · BAKTAY AZ ÁBŰ HEGYEN, 1928

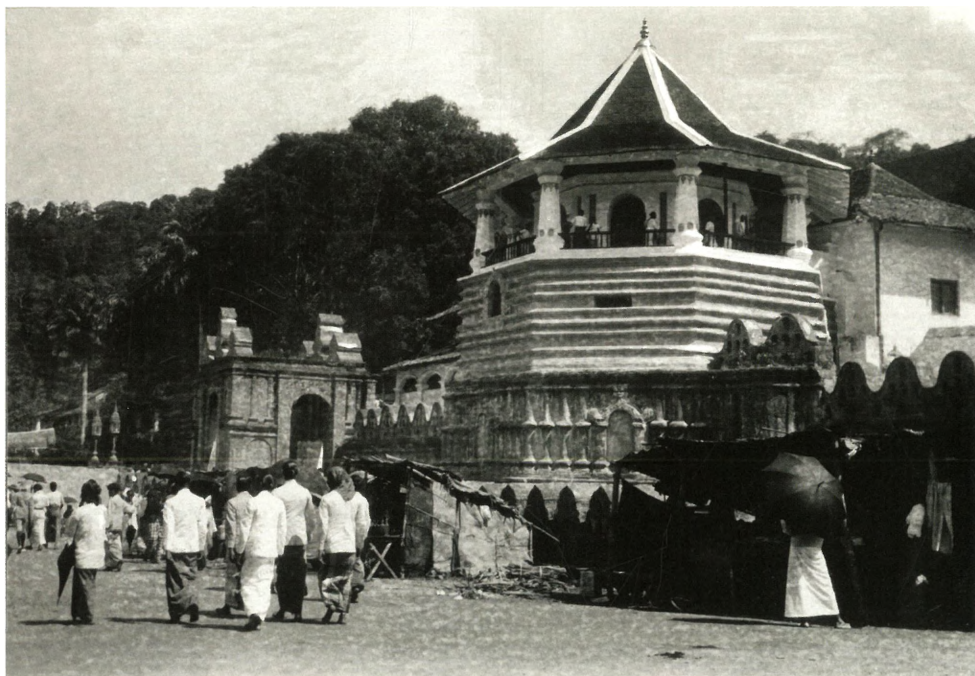

14 · BAKTAY AHMADÁBÁDBAN, EGY HINDU ISKOLÁBAN, 1928

15 · A MAJSZÜRI MAHÁRÁDZSA VENDÉGPALOTÁJA, AHOL BAKTAY IS LAKOTT. BAKTAY ERVIN FELVÉTELE, 1928

16 · A „SZENT FOG” TEMPLOMA KANDY-BEN, SRÍ LANKÁN. BAKTAY ERVIN FELVÉTELE (?), 1929

17 · BAKTAY HAZAFELÉ, A CARLA FEDÉLZETÉN A LEGÉNYSÉG TAGJAIVAL, 1929